

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SH TIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –**

**EDUCATION IN XXI CENTURY
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
– PROCEEDING BOOK –**

Штип, 24 – 25 Септември, 2015
Shtip, September, 24-25, 2015

fesconference@ugd.edu.mk

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SHIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
Штип, 24 – 25 Септември, 2015**

– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –

**EDUCATION IN XXI CENTURY
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
Shtip, September, 24-25, 2015**

– PROCEEDING BOOK –

Штип, 2016

Издавач / Publisher

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип University "Goce Delcev" - Stip
Факултет за образовни науки Faculty of Educational Science

За издавачот / For publisher

Проф.д-р Соња Петровска, декан / PhD Sonja Petrovska, Dean

Издавачки совет / Publishing council

проф. д-р Блажо Боев Prof. Blazo Boev, PhD
проф. д-р Лилјана Колева Гудева Prof. Liljana Koleva Gudeva, PhD
проф. д-р Кирил Барбареев Prof. Kiril Barbareev, PhD
проф. д-р Дејан Мираковски Prof. Dejan Mirakovski, PhD

Главен и одговорен уредник / Editor in chief

Проф.д-р Соња Петровска PhD Sonja Petrovska

Технички уредник / Technical Editing:

Доц. д-р Верица Јосимовска Ass. Prof. Verica Josimovska, PhD
Доц. д-р Билјана Попеска Ass. Prof. Biljana Popeska, PhD
Доц. д-р Деспина Сивевска Ass.Prof. Despina Sivevska, PhD
Славе Димитров Slave Dimitrov

Јазично уредување / Language Editor:

Виолета Карагунова / Violeta Karagunova (Macedonian language)
Снежана Кирова / Snezana Kirova (English language)

Дизајн / Design:

Славе Димитров

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37"20"(082)(048.3)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2015 ; Штип)

Образованието во XXI век [Електронски извор] : состојби и
перспективи : книга на апстракти / Меѓународна научна конференција,
Штип, 24-25 септември, 2015 = Education in XXI century : conditions
and perspectives : book of abstracts / International scientific
conference, Shtip, September, 24-25, 2015. - Текст во PDF формат,
содржи 100 стр.. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за
образовни науки = Shtip = University "Goce Delcev" Shtip, Faculty of
educational sciences, 2015

Начин на пристап (URL): <https://e-lib.uqd.edu.mk/naslovna.php>. -

Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 29.12.2015. -
Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-244-275-4

1. Насп. ств. насл.. - I. International scientific conference
(2015 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција (2015 ; Штип)

а) Образование - 21 в. - Зборници - Апстракти

COBISS.MK-ID 100254474

Organizers:

University "Goce Delcev" - Stip
Faculty of Educational Sciences
Republic of Macedonia

Organizing Committee:

Sonja Petrovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Todor Cepreganov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Nikola Smilkov, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Republic of Macedonia

Kiril Barbareev, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Despina Siveska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Biljana Popeska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Traje Stojanov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Irena Kitanova, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Oliver Cackov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Jadranka Runceva, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Verica Josimovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Editorial board:

Ph.D Leonid F. Chuprov, Russian Academy of Natural History (RANH, Moscow), Chernogorsk, Russia

PhD Mark R. Ginsberg, College of Education and Human Development at George Mason University, Fairfax, Virginia, USA

Ph.D Ivan Prskalo, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

PhD Milan Matijević, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Ph.D Sinisa Opic, University of Zagreb, Croatia

Ph.D Tamara Gazdic-Aleric, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

PhD Zaharnytska Iryna Ivanivna, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PhD, Lutsenko Iryna Oleksiivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PhD Sukhorukova Halyna Viktorivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

- PhD Kot Nataliia Mykhailivna**, Department of Theory and History of Preschool Pedagogy, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
- PhD Anna Studenska**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- Phd Alina Szczurek-Boruta**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- PhD Stojan Bogdanovic**, University of Nis, Serbia
- PhD Stojan Cenikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Stana Smiljkovikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Emina Hebib**, Faculty of philosophy, Belgrade, Serbia
- PhD Živorad Milenovic**, Teaching Faculty, Ieposavic, University of Kosovska Mitrovica, Serbia
- PhD Prof. Iliana Petkova**, Faculty of Education, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Trayan Popkochev**, Sout-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Krasimira Mutavchieva**, Trakiski Univerzitet, Faculty of Pedagogy, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Eleonora Mileva**, Teaching Faculty, National Sports Academy "Vasil Levski", Sofia, Bulgaria
- PhD Anzhelina Yaneva**, Sports Department, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Veselina Ivanova**, Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Elka Kirilova Yanakieva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Margarita Koleva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Nino Mihajlov**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Tatjana Novovic**, Faculty of Philosophy, University of Niksic, Montenegro.
- PhD Sonja Petrovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Emilija Petrova Gorgeva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Mirascieva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Stavreva Veselinovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stevan Aleksoski**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Blaze Kitanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Nikola Smilkov**, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Todor Cepreganov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Jovanova Mitkovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Kiril Barbareev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Despina Sivevska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Biljana Popeska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Stojanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Nacev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stojko Stojkov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Snezana Kirova**, Faculty of Philology, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Lence Nasev**, Academy of Music, University Goce Delcev Stip, Macedonia

LADIES AND GENTLEMEN, DEAR GUESTS!

With great honor and pleasure I welcome You on behalf of all teachers, associates, employees and students of the Faculty of Educational Sciences at the University "Gotse Delchev" in Shtip and I wish You pleasant moments during this solemn event organized to mark 20 years of university education of teachers.

But in fact, the Faculty of Educational Sciences basis its twenty years of existence on 146 year continuous development of formal education of teachers and preschool teachers in the region. The achievements of the Pedagogical-Seminary school founded in 1869, the existence of which is linked to the name of the creator of the first primer and the first textbook for teachers - School Pedagogy - Josif Kovachev, and to the name of the great teacher Gotse Delchev, followed by the School for Teachers established in 1946, Higher Pedagogical School founded in 1959, and the Pedagogical Academy (1961) are woven into the tradition and development of our Faculty.

In 1995 the two-year formal education of teachers and preschool teachers developed into four-year university studies.

In 2007 the Pedagogical Faculty became part of the State University "Goce Delchev" in Shtip, said to be the fastest growing university in Macedonia.

Following the global trends in teacher education, modern trends in education policymaking in Europe and in the world, respecting the knowledge of the history of civilizations as an important intellectual resource for social development, as well as scientifically and experientially diagnosed educational challenges that have emerged as a result of deep changes of values in our society and globalization trends (scientific, educational, technological, and economic) the Faculty of Educational Sciences has designed study programs for I, II and III cycle of studies in accordance with the organizational - pedagogical quality standards in compliance with the principles of the Bologna Declaration and European credit-transfer system with a high level of recognition in the area of European Higher Education.

If 20 years ago our Faculty started to implement teaching with 5 PhDs and 3 masters as regular employees, today we can proudly say that our academic community is comprised of 20 PhDs and one master.

Today our students have the opportunity to educate themselves at the faculty which sees its future as a continuous development aimed at:

- Strengthening and expanding international partnerships
- Popularization of mobility of students and staff,
- Internationalization and improvement of scientific research work,
- Improvement of pedagogical approaches to teaching and links with practice, putting students at the center of the educational process.

Ladies and Gentlemen,

I take this opportunity to thank you for coming today to celebrate with us the teaching profession and our contribution to it.

We are quite aware that the road to success is long and winding and it is easier to travel with joint forces. That is why we wanted to mark this celebration by organizing a scientific conference dedicated to education in the 21st century. Let us share our knowledge, understanding and experiences regarding the situation and perspectives and suggest possible ways of modernization. 89 papers have been submitted and there are authors from 8 countries. This is really promising!

Once again, I wish you all a warm welcome and successful work.

Dean,
Prof. d-r Sonja Petrovska
24. 09. 2015., Stip

ПОЧИТУВАНИ ...

Со голема чест и задоволство, Ве поздравам во името на сите наставници, соработници, вработени и студенти на Факултетот за образовни науки при Универзитетот Гоце Делчев во Штип и Ви посакувам пријатни моменти во текот на оваа свечена манифестација организирана по повод 20 годишно факултетско образование на наставници и воспитувачи.

Факултетот за образовни науки своето постоење го темели на 146 годишниот континуиран развој на формалното образование на наставници и воспитувачи на овие простори. Во традицијата и развојот на нашиот факултет се вткаени достигнувањата на Педагошко-богословското училиште основано во 1869 год. Со чие постоење се врзува името на творецот на првиот буквар и првиот учебник за наставници – Школска педагогија – Јосиф Ковачев, и името на големиот учител Гоце Делчев, па Учителската школа основана во 1946 год, Вишата педагошка школа формирана во 1959 год, Педагошката академија (1961 год.).

Во 1995 година формалното двегодишно образование на наставници и воспитувачи прераснува во четиригодишно факултетско образование.

Во 2007 година Педагошкиот факултет стана дел на државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, кој го носи епитетот најбрзорастечки Универзитет во Р Македонија.

Следејќи ги глобалните тенденции во образованието на наставници, современите тенденции во креирањето на образовните политики во Европа и во Светот, респектирајќи ги знаењата за историјата на цивилизациите како значаен интелектуален ресурс за општествениот развој, како и научно и искусствено дијагностицираните воспитни предизвици кои се појавија како резултат на длабоките вредносни промени во нашето општество и глобализациските тенденции (научни, образовни, техничко-технолошки, економски) ФОН дизајнираше студиски програми за I, II и III циклус на студии согласно организациско –

педагошки стандарди за квалитет, согласно принципите на Болоњската декларација и Европскиот кредит-трансфер систем, со високо ниво на препознатливост во Европскиот високообразовен простор.

Ако пред 20 години нашиот факултет започна да ја реализира наставата и вежбите со 5 доктори на науки и 3 магистри, како редовно вработени, денес со гордост можеме да кажеме дека оваа академска заедница ја сочинуваат 20 доктори на науки и 1 магистер.

Денес нашите студенти имаат можност да се образуваат на факултет кој својата иднина ја гледа како континуиран развој во насока на:

- зајакнување и проширување на меѓународните партнерства,
- омасовување на мобилноста на студентите и на вработените,
- интернационализација и подобрување на научно-истражувачката работа,
- унапредување на педагошките пристапи во наставата и врските со практиката, поставувајќи ги студентите во центарот на образовниот процес.

Почитувани присутни,

Ја користам оваа прилика, да ви се заблагодарам што дојдовте денес заеднички да го чествуваме учителското дело и нашиот придонес во него.

Ние сме сосема свесни дека патот до успехот е долг и кривулест но и дека полесно се патува со заеднички сили. Затоа ова наше празнување сакавме да го одбележиме со Научна конференција посветена на образованието во 21 век, да ги споделиме нашите знаења, разбирања и искуства во врска со состојбите и перспективите како и да предложиме можни начини за негово осовременување.

Уште еднаш, На сите Ви посакувам топло добредојде и успешна работа!

Декан,

Проф. д-р Соња Петровска

24. 09. 2015. година Штип

TABLE OF CONTENTS

1. СО КВАЛИТЕТНИ ПРОМЕНИ ДО ПОКВАЛИТЕТНО УЧИЛИШТЕ Блаже КИТАНОВ	5
2. LANGUAGE CULTURE – A SEGMENT OF LANGUAGE EDUCATION Violeta NIKOLOVSKA	9
3. RESEARCH TRENDS IN EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA Elizabeta TOMEVSKA-ILIEVSKA, Emilija SIMONOVSKA JANACKOVSKA, Sadudin SADIKI	15
4. USING AUTOMATIC TEXT CATEGORIZATION TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS Anna GLAZKOVA	23
5. THE ROLE OF BUSINESS SCHOOL IN THE POST-GRADUATE EDUCATIONAL SYSTEM Nikita RAVOCHKIN	27
6. FORMATION OF ETHICAL RULES (CODE) IN PRESCHOOLERS THROUGH THE BULGARIAN CHILDREN'S FOLKLORE GAMES Julia DONCHEVA	32
7. FORMATION OF HUMAN POTENTIAL: INSTITUTIONAL MECHANISMS AND POLICIES Stanka RINKOVA	36
8. THEORETICAL FORMULATION AND SCIENTIFIC JUSTIFICATION OF THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS IN TECHNICS, TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP Tsvetana KOSTADINOVA ANTIPESHEVA	41
9. INTERACTIVITY IN TEACHING STUDENTS MODERATORS Kosta KOSTOV, Silvia KYUCHUKOVA, Hristina MILCHEVA	45
10. EVALUATION OF STUDENTS' LEARNING UNDER THE PRISM OF EXPECTED OUTCOMES Teuta SHABANI, Suzana NIKODINOVSKA BANCOTOVSKA	49
11. COMMUNICATION IN THE TEACHING PROCESS. INTERACTIVE NATURE OF COMMUNICATION Valentina VASILEVA	57
12. PHYSICAL ACTIVITY OF 3-4 YEARS OLD CHILDREN IN KINDERGARTEN Filip SHABANSKI	60
13. MACEDONIAN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION Liljana MAKARIJOVSKA, Zhaklina GJORGIJOSKA	64
14. STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS TEACHING GRAMMAR IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM Vesna KOCEVA, Marija TODOROVA	69
15. FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY Marija TODOROVA, Vesna KOCEVA	75
16. TEACHERS AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE CULTURAL EXPRESSION AMONG STUDENTS Svetlana PANDILOSKA GRNCHAROVSKA, Fadbi OSMANI, Gordana STANKOVSKA	82
17. INTRODUCTION OF THE DUAL SYSTEM IN THE BULGARIAN VOCATIONAL EDUCATION – REALITY AND CHALLENGES Svetlana NIKOLAEVA	86

18. THE VALUES OF EDUCATIVE FUNCTION IN RELATION PARENT-SCHOOL Ardita CEKA, Rabije MURATI	89
19. ELECTRONIC VERSUS TRADITIONAL TEST FOR MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOLS Katerina PANEVA	93
20. THE SIGNIFICANCE OF LOCALLY DEVELOPED EDUCATIONAL SOFTWARE IN THE PROCESS OF SCHOOLS' COMPUTERIZATION Olga SAMARDJIKJ JANKOVA	99
21. THE ACTIVITY OF MUSICAL GAMES FOR CHILDREN Mujeser ILJAZI	105
22. THE PATIENT IN THE PROCESS OF LEARNING IN HIGHER MEDICAL SCHOOL Silvia KYUCHUKOVA	110
23. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING MUSIC EDUCATION Lence NASEV	113
24. LEISURE TIME AND SPORT ACTIVITIES OF STUDENTS FROM THE FACULTY FOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION AT SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI" – BULGARIA Georgi IGNATOV	116
25. PLACE OF LIVING AS A FACTOR IN ORGANIZING STUDENTS' LEISURE TIME Despina SIVEVSKA, Biljana POPESKA	122
26. METHODOICAL APPROACH TO LEARNING ABOUT THE HOLOCAUST BY THE MODEL OF YAD VASHEM SCHOOL Zhivorad MILENKOVIC	129
27. A HERMENEUTIC READING OF A POETIC LITERARY WORK DURING IMPLEMENTATION OF A LESSON Milena RISTOVA-MIHAJLOVSKA	136
28. SOME GUIDELINES FOR INTELLECTUAL PREPARATION DURING PHYSICAL CONTACT BETWEEN THE INSTRUMENT AND THE PIANIST Angele MIHAJLOVSKI	142
29. IMPLICATION OF EFFECTIVE SCHOOL MANAGEMENT FOR THE CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS Kristinka OVESNI, Emina HEBIB, Vera RADOVIĆ	148
30. THEORIES, SOCIAL EXPERIENCES AND PRACTICE IN INTERCULTURAL PEDAGODY Alina SZCZUREK-BORUTA	157
31. TEACHERS' ASSESSMENTS OF CERTAIN CURRICULAR DETERMINANTS IN PRIMARY SCHOOL Milan MATIJEVIĆ, Siniša OPIĆ, Goran LAPAT	162
32. THE SOCIO-POLITICAL IMPACT OF THE NEW SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL TRENDS IN ARCHAEOLOGY, HISTORY AND RELATED FIELDS Ljuben TEVDOVSKI	172
33. THE PRACTICE OF TAEKWONDO AS A PREDICTOR OF MOTOR ABILITIES Ivan PRSKALO, Anamaria RADIĆ	178
34. THE RELATION MOTIVE - TEACHING CONTENT IN STIMULATING COGNITIVE ABILITIES THROUGH ARTISTIC ACTIVITIES AT PRESCHOOL AGE Maja RAUNIK KIRKOV	182
35. CONTEMPORARY ADULT LITERACY MODELS Elena RIZOVA, Zoran VELKOVSKI	188

36. COMPARATIVE ANALYSIS OF PROGRAMS FOR PRE-SCHOOL EDUCATORS IN EUROPE Kiril BARBAREEV, Alma TASEVSKA	196
37. INCLUSIVE EDUCATION - ROLE OF THE TEACHER AND BENEFITS Sonja PETROVSKA	203
38. THEORETICAL APPROACHES TO MODERN INTERPRETATION OF PEDAGOGY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS Eleonora MILEVA	210
39. POSTMODERN CONCEPTS OF FOUCAULT'S EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP WITH DISCIPLINE Kushtrim AHMETI	215
40. ECOLOGY – A NECESSARY FACTOR IN TEACHING METHODS FOR NATURE AND SOCIETY STUDIES FOR FORMING A RESPONSIBLE PERSON Oliver CACKOV, Tatjana GREGOVA	219
41. THE ISSUE OF RESPECTING THE DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES AND ACTIVITY-PLANNING IN EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT Alma TASEVSKA, Kiril BARBAREEV	223
42. INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES INTO PRESCHOOL EDUCATION Tatyana V. NIKULINA	228
43. WHAT SHOULD MODERN SCHOOL LEARN Snezana KIROVA, Dragana KUZMANOVSKA, Biljana IVANOVA	233
44. EDUCATIONAL FUNCTION OF THE SCHOOL IN CONTEMPORARY SOCIETY Emilija PETROVA GORGEVA, Mitko KOCEV	238
45. SOME METHODS IN TEACHING PHYSICAL AND HEALTH EDUCATION Marjan MALCEV	243
46. REVIEW OF ADOLESCENT LITERATURE THROUGH COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOVELS "THE BLUE PATH OF LOVE" BY METODI MANEV AND "VOICE OF LOVE" FROM GROZDANA OLUJIC Jovanka DENKOVA	247
47. INTERPRETATION OF A LYRIC POEM IN IV AND V GRADE Blaze KITANOV, Irena KITANOVA	253
48. TRAINING EFFICIENCY OF CYCLISTS SPECIALIZED IN ROAD CYCLING Ivan KOLEV	258
49. PHYSICAL EDUCATION AND DIAGNOSTIC PROCEDURES Veselina IVANOVA, Galena TERZIEVA	262
50. PROTECTION OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE THROUGH EDUCATING STUDENTS OF PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION Trajce NACEV, Dragan VESELINOV	265
51. FORMATION OF TOLERANCE IN ADOLESCENTS Valentina VASILEVA	271
52. NEW EDUCATIONAL POLICIES AND THEIR REFLECTIONS ON SOCIAL DEVELOPMENTS Daniela KOCEVA, Snezana MIRASCIEVA	275
53. PRESENCE OF ENTREPRENEURSHIP IN PRIMARY EDUCATION IN MACEDONIA Lulzim MEHMETI	280
54. CONSONANT /J/ IN COLLOQUIAL SPEECH AND ITS IMPACT ON WRITING Blaga PANEVA	284
55. METHODOLOGICAL STRUCTURE OF A LESSON FOR INTERPRETATION OF A FAIRY TALE Irena KITANOVA	289

56. THE INFLUENCE AND THE EFFECTIVENESS OF FORMATIVE ASSESSMENT AND THE FEEDBACK IN STUDENTS' SUCCESS AND ACHIEVEMENTS Valdeta ZENUNI-IDRIZI	294
57. AESTHETIC EDUCATION OF EDUCATORS AS A FUTURE CHALLENGE Valentina PAJAZITI, Vlora MARKU-TUQI	299
58. SOCIAL AND COMMUNICATIONAL-INTERACTIVE COMPETENCES OF TEACHERS AND STUDENTS IN EDUCATION Florina SHEHU	302
59. INFLUENCE OF MEDICINES ON THE COGNITIVE SKILLS OF CHILDREN WITH CHRONIC DISEASES Elena IVANOVA BUYUKLIEVA	308
60. THE SPIRITUAL ASPECT OF HUMAN DEVELOPMENT AND THE EDUCATION IN XXI CENTURY Eleonora PENCHEVA	312
61. RESEARCH IN TEACHING PRACTICE Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA	316
62. HOW ARE PEACE AND TOLERANCE REPRESENTED IN HISTORY TEXTBOOKS FOR PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION Todor CEPREGANOV, Sonja NIKOLOVA	324
63. ETHICS AS TEACHING Trajce STOJANOV	330
64. RISK ASSESSMENT OF HYGIENIC AIR QUALITY UPON PRESCHOOL CHILDREN'S HEALTH IN KINDERGARTEN "VERA CIRIVIRI TRENA" IN SHTIP Snezana STAVREVA VESELINOVSKA	335
65. ABOUT SOME EDUCATIONAL GOALS IN TEACHING-SOCIO-CULTURAL PROBLEM OR A CHALLENGE MODERN EDUCATION Snezana MIRASCHIEVA, Emilija Petrova GJORGJEVA, Daniela KOCEVA	339
66. ESCAPE FROM THE WAR –TIME IN THE UNCERTAINTIES OF LIFE TO REFUGEE IN BULGARIA. FUNDAMENTAL RIGHTS OF PERSONS SEEKING INTERNATIONAL PROTEKTION IN TERMS OF THE BUREAUCRATIC SYSTEM IN BULGARIA Pavlin PETROV	344
67. HIGHER EDUCATION IN THE PERIOD OF TRANSITION Verica JOSIMOVSKA	353
68. RESEARCH OF THE CONFLICT ZONES IN THE SYSTEM OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF THE CHILD BY THE METHODOLOGY OF RENE GILLE Julia DONCHEVA	356
69. CLASSROOM SOCIAL CLIMATE Despina SIVEVSKA	360
70. COMPATIBILITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOLA IN R. MACEDONIA Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA, Biljana POPESKA	366
71. THE IMPORTANCE OF THE CAREER CONSELING PROCESS Tanja ATANASOSKA, Biljana CVETKOVA DIMOV, Ana GJORGJEVA	376
72. ROLE OF MANAGEMENT IN IMPLEMENTING EDUCATION INCLUSIVE POLICIES Sadete TERNAVA-OSMANI, Voglushe KURTESHI	380
73. WHICH FACTORS ACCORDING TO THE PARENTS AFFECT THE EDUCATION OF CHILDREN Voglushe KURTESHI	385

74. THE PHILOSOPHICAL PARADIGM OF SIGMUND FREUD Slobodan MARKOVIC	370
75. EDUCATIONAL NEEDS AND ACHIEVEMENTS OF ROMA CHILDREN AND OTHER CHILDREN FROM MARGINAL ETHNIC GROUP IN RM Stevan ALEKSOVSKI	377
76. COMMUNICATIVE-PEDAGOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS-COMMUNICATIVE COMPETENCE Biljana GRAMATKOVSKI, Jasminka KOCHOSKA	387

METHODICAL APPROACH TO LEARNING ABOUT THE HOLOCAUST BY THE MODEL OF YAD VASHEM SCHOOL

Zhivorad MILENKOVIC ¹

Abstract

The Holocaust is a state plan of Nazi Germany, which was aimed at the systematic persecution of various ethnic, religious and political groups of people during the Second World War. Early examples of the Holocaust are the pogrom during the Kristallnacht and the Euthanasia program T-4. Later, concentration camps were made where most European Jews perished. Regardless of the fact that the Holocaust was the most atrocious crime and genocide since the beginning of humankind, scientists from different fields, especially revisionist historians, seek to minimize the scope of the crime and of the genocide of the Holocaust. There are also attempts to present the Holocaust as a completely justified and at the time a legitimate process. The Yad Vashem International School of Jerusalem is the longest and most thoroughly engaged in studying the Holocaust, and it annually organizes dozens of seminars for teachers and educators from around the world. The main objective is to foster a culture of remembrance of the Holocaust victims so that they are not forgotten and are never to happen again. In order to achieve this, learning about the Holocaust is being implemented under a special didactic and methodological model of the Yad Vashem School which involves learning outside the classroom about the Holocaust and within different scientific areas: language, literature, drama, music, fine arts, etc. This paper shows the methodical approach to learning about the Holocaust by the model of the Yad Vashem School.

Key words: *The Holocaust, Yad Vashem model, learning, memory culture.*

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП УЧЕЊУ О ХОЛОКАУСТУ ПО МОДЕЛУ YAD VASHEM ШКОЛЕ²

Живорад МИЛЕНОВИЋ

Апстракт

Холокауст је државни план Нацистичке Немачке који је имао за циљ систематски прогон на различитим етничким, верским и политичким групама људи у периоду Другог светског рата. Рани примери Холокауста су погром током Кристалне ноћи и Еутаназијски програм Т-4. Касније су настали концентрациони логори у којима су највише страдали европски Јевреји. Без обзира што је Холокауст био најстрашнији злочин и геноцид од постанка човечанства, научници из различитих области, пре свега историчари ревизионисти, настоје минимизирати размере злочина и геноцида Холокауста. Има и покушаја да се Холокауст прикаже као сасвим оправдан и у то време легитиман процес. Проучавањем Холокауста највише, најтемељније и најдуже се бави Међународна Yad Vashem школа из Јерусалема, која годишње организује више десетина семинара за наставнике и васпитаче из читавог света. Основни циљ је неговање културе сећања на жртве Холокауста, с циљем да се с једне стране они не забораве, а

¹ Faculty of Pedagogy in Prizren, University in Prishtina, Serbia, zivorad.milenovic@pr.ac.rs,

² Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (Ев. бр. 178028), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за српску културу из Приштине са привременим седиштем у Лепосавићу.

с друге, да се више никада не понове. Да би се то постигло, учењу о Холокаусту се реализује према посебном дидактичко-методичком Моделу Yad Vashem школе који подразумева ванучионичко учење о Холокаусту и у оквиру различитих научних области: језик, књижевност, драма, музичка уметност, ликовна уметност и остали. У овом раду, приказан је методички приступ учењу о Холокаусту по Моделу Yad Vashem школе.

Кључне речи: Холокауст, Модел Yad Vashem, учење, култура сећања;

УВОДНО ОБЈАШЊЕЊЕ

Холокауст је име за систематски државни прогон и геноцид над различитим етничким, верским и политичким групама људи током Другог светског рата од стране Нацистичке Немачке и њених сарадника. Представља јединствени догађај у историји човечанства, поништење основних вредности људске цивилизације и опомиње будуће генерације да се такав злочин никада више не понови (Denzler, 1997). У Холокаусту је стадало око шест милиона Јевреја, од тога близу милион ипо деце. Највећи број њих је убијен у концентрационим логорима, а остали су умрли од глади и болести које су биле проузроковане у Холокаусту као последица нечовечног односа Нациста према Јеврејима. Поред уништења Јевреја, Холокауст је подразумевао и геноцид над Ромима и Словенима, пре свега Србима. Подразумевао је и уништавање других група које је нацистички режим прогласио друштвено штетним и опасним (Ђурић, 2003). Оне су: хомосексуалци, душевни болесници, политички притворници, комунисти, пољски и совјетски ратни заробљеници, Јеховини сведоци, Немци који су оскрнављивали тзв. *чисту аријевску расу* склапањем бракова и ступањем у сексуалне доносе са неаријевцима, посебно Јеврејима и остали.

Холокаусту је претходио период доласка Нациста на власт у Немачкој. Претходила му је и *Ноћ дугих ножева*, након које је Ваффен СС постала најмоћнија и најозлоглашенија војна формација Нацистичке Немачке. Холокауст је започео је доношењем Нирнбершких закона, након чега је започео организовани прогон и изолација Јевреја у гетима. За тај период значајни су и *Еутаназијски програм: Т-4* и погром Јевреја током *Кристалне ноћи*. То се касније развило у употребу одреда смрти и концентрационих логора (Молнар, 2006а и б). Развило се и у масовне и централно организоване покушаје да се усмрти сваки могући припадник групе на које су циљали нацисти, али су европски Јевреји ипак били главне жртве Холокауста (Миленовић, 2014). Погром и уништење Јевреја, нацисти су звали *Коначно решење*. (Куљић, 2001) Коначно решење јеврјског питања је заправо било уништење и физичка ликвидација Јевреја у концентрационим логорима.

О овим догађајима се у основним школама све мање учи. Периоду Другог светског рата је у основним школама у Србији остављено мало простора. О Холокаусту не постоји посебна наставна целина. Догађаји о Холокаусту изучавају се само фрагментарно и у оквиру осталих наставних лекција у 8. разреду основне школе. Зато су и стечена знања Холокаусту недовољна да би се разумеле његове размере и последице које је проузроковао.

Поредтога, под велом сатирања партизанског и величања четничког покрета, отишло у једну другу крајност, па се сада негирају и жртве немачких Нациста којих је било у свим крајевима Србије. Све то временом може допринети да се Холокауст и његове жртве заувек забораве. Да су овакве сумње оправдане, показује и четвороструко мишљење које о Холокаусту тренутно постоји у свету. Прва два мишљења потврђују да је Холокауст постојао. Разликују се једино у томе, што се по првом сматра да су све чињенице о Холокаусту тачне. Друго мишљење је мало умереније. По њему се заступа теза да је потребно преиспитати податке који се односе на број страдалих жртава у Холокаусту, посебно начине на које су људи убијани и спаљивани у концентрационим логорима.

Остала два схватања су крајње деструктивна, безобзирна и нечовечна. По једном се негира Холокауст, али се тврди да је био сасвим легитиман и у то време оправдан и потребан процес. Друго је још бесмисленије. По њему Холокауст није ни постојао. У безобзирност се иде до те мере, да се чак наводи да је Холокауст само мит и највећа лаж и превара коју се Јевреји подметнули читавом свету.

Као одговор на тежњу да се злочини Холокауста умање и/или негирају, заступа се идеја неговања културе сећања на жртве Холокауста. Циљ је да се они с једне стране не забораве, а с друге, да се Холокауст више никада не понови. Најзначајнија установа која негује културу сећања и бори се против заборава Холокауста је Меморијални центар Yad Vashem. Саграђен је 1958. године на Брду сећања у Јерусалему, с циљем да се бави истраживањем Холокауста и чувањем успомене на његове

жртве. У оквиру овог центра налази се Историјски музеј Холокауста, галерија, Дечији меморијал, Долина заједница, Дворана сећања, Авенија праведника међу народима и мноштво споменика. Yad Vashem је и место где се налази Институт за проучавање Холокауста, највећа библиотека и архива о Холокаусту на свету, Мултимедијални центар и Међународна школа за учење о Холокаусту.

Полазећи од чињенице да је све мање живих сведока Холокауста па и Другог светског рата, Израелска влада је организовала Међународну школу Yad Vashem, која се бави учењем о Холокаусту. Полазници ове школе су страни држављани. Сваке године кроз ову школу, у оквиру 40-ак курсева, обуку прође неколико стотина наставника из читавог света, пре свега из европских земаља. Полазници школа по завршетку исте промовишу образовање о Холокаусту. То су у почетку били најчешће наставници историје. Касније су школу почели да похађају и наставници осталих дисциплина: језик и књижевност, уметност, веронаука, филм, драма, педагогија, социологија, специјална педагогија и остале дисциплине које у својим проучавањима имају и учење о Холокаусту, о традицији, култури, језику и образовању Јевреја (Миленовић, 2014). Обуку у овој школи у последње време пролазе и наставници разредне наставе, стручни сарадници у школама, радници музеја и библиотека и представници националних министарстава просвете.

Међународна школа за образовање о Холокаусту организује специјалне образовне програме. Израђује и наставне материјале за наставнике у Израелу. За наставнике стране држављане, образовни материјали се преводe на језике држава из којих долазе. Међународна школа *Јад Вашем* је и део међународног пројекта ISHEC (Миленовић, 2014). Има велики број запослених наставника и сарадника. Сви они заједно са полазницима школе раде на промовисању образовања и сећања на Холокауст.

Образовање о Холокаусту, како га је дефинисала и развила Yad Vashem школа, одређено је као мултидисциплинарно, вишестрано и вишесмерно учење. Оно подразумева учење начина на који су људи живели пре, током и после Холокауста. Подразумева и учење о феномену *избора без избора* са којим су појединци били суочени током тог периода. Међународна школа Yad Vashem, једина је школа за образовање о Холокаусту такве врсте у свету. Њен основни задатак је да прошири знања људи из целог света и пружи педагошке смернице и методе за образовање о овој сложеној и увек недовољно истраженој теми (Миленовић, 2014).

МЕТОДИЧКИ ПОСТУПАК ОБРАДЕ НАСТАВЕ ЦЕЛИНЕ *ДЕПОРТАЦИЈА*

У овом раду, учење о Холокаусту по Моделу Yad Vashem школе, приказано је на практичном примеру учења наставне целине *Депортација*. Настава се планира у обрнутом дизајну и има четири стадијума: 1) идентификација очекиваних резултата, 2) одређивање прихватљивих доказа да су резултати наставе остварени, 3) планирање искуства активног учења и делотворног поучавања и 4) обезбеђивање материјално-техничке основне наставног рада (Миленовић, 2013). *Идентификација очекиваних резултата* подразумева оспособљеност ученика да самостално доживљавају, опишују и тумаче слике и догађаје који се односе на депортацију Јевреја у концентрационим логорима. *Одређивање прихватљивих доказа да су резултати наставе остварени* подразумева да су ученици оспособљени да самостално препознају, доживљавају, опишују и тумаче догађаје и износе своја размишљања о догађајима који се односе на депортацију Јевреја у концентрационим логорима. *Планирање искуства активног учења и делотворног поучавања* подразумева начине реализације наставне целине и то: разговор наставника и ученика, посматрање цртежа и фотографија, доживљавање слика и догађаја и њихово описивање и тумачење од стране ученика и извођење закључака заједничким активностима наставника и ученика. *Обезбеђивање материјално-техничке основе наставног рада* подразумева дидактичка средства за реализацију наставног часа учења наставне целине *Депортација*. За ову наставну целину, дидактичка средства су: цртежи, фотографије, краткометражни филм о депортацији Јевреја у концентрационим логорима, филм Срђана Драгојевића *Кад сване дан*, ЦД са увертиром *Хебриди* Феликса Менделсона, ЦД са музиком *Хор Јевреја* из Опере Набуко Ђузепе Вердија, лап топ и пројектор за аудио-визуелну презентацију.

Наставни час се реализује у оквиру 11 одвојених али међусобно повезаних делова: 1) заједничке уводне активности, 2) посматрање цртежа, 3) разговор наставника и ученика, 4) посматрање фотографија, 5) разговор наставника и ученика, 6) најавна наставна јединица, 7) гледање краткометражног филма, 8) формирање група и подела задатака за рад, 9) рад ученика у групама, 10) извештавање група и 11) заједничке завршне активности.

Први корак: Заједничке уводне активности (2 минута). У овом делу, наставник поставља питања ученицима о Другом светском рату. Сигурно ће се јавити више ученика, а наставник ће прозвати неколико њих да одговоре. Очекује се да ће ученици дати тачне одговоре о претходно наученим наставним садржајима о Другом светском рату.

Други корак: Посматрање цртежа (1 минут). Наставник поставља два цртежа на табли на коме је насликан спољашњи и унутрашњи изглед модерног воза. Након тога саопштава ученицима да посматрају цртеже и да размишљају какав је воз насликан и на шта их воз највише подсећа. За време док ученици посматрају цртеж, наставник пушта тиху музику са ЦД-а - Увертира *Хебриди* Феликса Менделсона.

Трећи корак: Разговор наставника и ученика (3 минута). Наставник поставља питања ученицима да одговоре на питање какав је воз који је приказан на цртежима. Један број ученика ће одговорати да је воз црвене боје, да је леп, модеран и и да је удобан. Остали ученици даваће одговоре на питања на шта их воз највише подсећа. Очекује се да ће ученици одговорати да их воз подсећа на путовање, на екскурзију, на летовање и слично. На крају овог дела часа, наставник ће са ученицима закључити да су то све била путовања лепим, удобним и модерним возом и да ученике та путовања сећају на срећне тренутке.

Четврти корак: Посматрање фотографија (2 минута). Наставник поставља фотографије на табли на којима се види воз са сточним вагонима којим су Јевреји депортовани у концентрационим логорима; долазак Јевреја у концентрационим логор и њихово одвајање након доласка. Потом саопштава ученицима да посматрају фотографије и размишљају о њима. За време док ученици посматрају фотографије и размишљају о њима, наставник пушта ЦД са музиком *Хор Јевреја* из Опере *Набуко* Ђузепе Вердија.

Пети корак: Разговор наставника и ученика (4 минута). Наставник узима прву фотографију на којој је насликан воз којим су путовали Јевреји и поставља питање: Да ли је овај воз леп и удобан као воз којим сте ви путовали? Ученици ће у глас одговорити да није. Након тога наставник узима другу фотографију на којој се види долазак Јевреја возом у концентрациони логор и поставља питање: Куда ови људи путују? Ученици ће давати различите одговоре. Након тих одговора, наставник заједно са ученицима изводи закључак да људи путују у концентрациони логор где им неће бити лепо и где неће бити слободни. Потом узима трећу фотографију на којој се види одвајање Јевреја и поставља питање ученицима: Зашто војници раздвајају ове људе? Након добијених одговора, наставник заједно са ученицима изводи закључак да војници одвајају децу од њихових родитеља и раздвајају одрасле и способне мушкарце и жене од старих, болесних и изнемоглих мушкараца и жена.

Шести корак: Најава наставне јединице (1 минут). Наставник саопштава назив наставне јединице (целине) и записује назив на табли, а ученици то чине у својим свескама.

Седми корак: Гледање краткометражног филма (5 минута). Наставник пушта краткометражни филм о депортацији и доласку Јевреја у концентрационим логорима.

Осми корак: Формирање група и подела задатака за рад (2 минута). Наставник прави три групе ученика равномерно према укупном броју ученика у одељењу. Ученике дели у групе према њиховом претходном знању: прву групу чине ученици који имају оцене од један до три; другу оцену четири и трећу оцену пет. Свака група добија име према задатку који је добила: 1) путовање, 2) долазак и 3) подела. Чланови сваке групе демократским избором именује водју. Задаци прве групе су да дају одговоре на питања како и чиме путују Јевреји; друга где и због чега путују и трећа на који начин и због чега се спроводи подела Јевреја.

Девети корак: Рад ученика у групама (7 минута). Ученици се међусобно договарају у групи и дају одговоре на постављени задатак. За то време наставник обилази групе и по потреби им даје упутства и пружа помоћ у решавању постављеног задатка.

Десети корак: Извештавање група (8 минута). У овом делу, вође група саопштавају резултате рада у групи. Након сваког тачног одговора, сви ученици, осим ученика групе која извештава аплаудирају. Када је одговор недовољно прецизан, ученици осталих група и по потреби наставник помажу да се дође до прецизног одговора, након чега опет сви ученици, осим ученика групе која извештава о свом раду аплаудирају.

Једанаести корак: Заједничке завршне активности (10 минута). У овом делу наставник заједно са ученицима изводи закључке да су почев од 1939. године немачки Нацисти из посебних делова градова, односно Гета, депортовали Јевреје против њихове воље у концентрационим логорима;

да је то био Холокауст; да су на тај начин желели физички да их потпуно изолирају од немачких градова; да су их лишили слободе; да су одвојили децу од родитеља; да су извршили њихову поделу на радно способне и радно неспособне мушкарце и жене; да је та класификација значила да ће једни Јевреји који су радно способни бити ангажовани да раде а да ће радно неспособни, па и деца, бити физички ликвидирани на крање нечовечни начин. Наставник са ученицима изводи и закључак да су убијени Јевреји недужне жртве Нациста и Холокауста. На крају наставник пушта одломак из завршетка филма Срђана Драгојевића *Кад сване дан*. Након тога у разговору са ученицима изводи закључак да је неопходно неговање културе сећања на жртве нацистичких злочина и Холокауста. Заједно са ученицима изводи и закључак да је потребно стално неговати културу сећања не само на жртве рата, него и културу сећања на своје претке и на догађаје из живота. За домаћи задатак, наставник препоручује ученицима да код куће одгледају филм *Кад сване дан* и о томе напишу есеј о запажањима и размишљањима о догађајима у филму. Поред есеја, наставник за домаћи задатак поставља питање свим ученицима на које је потребно да одговоре: *Да ли сматраш да су наставни садржаји које смо учили теби користити у свакодневном животу и зашто?*

ЕВАЛУАЦИЈА

У оквиру десетог и једанаестог корака спроводи се евалуација наставе и рада ученика. Стим у вези се идентификују исходни и процесуални квалитети рада ученика и утврђује оригиналност изучаваних наставних садржаја.

Табела 1 Чек листа исходних квалитета рада ученика

Питање број:											0
Број ученика који су тачно одговорили											
% тачних одговора у одељењу	,83	,83	,83	,83	,83	,83	,83	,83	,83	,83	,83

Исходни квалитети рада ученика утврђују се након реализације следећег наставног часа који се односи на утврђивање претходно изучаваних наставних садржаја. Изводе се из есеја које ученици у виду плаката налепљују на зид учионице. У вези приложених плаката, наставник поставља питање ученицима: *Који плакат најбоље приказује наставне садржаје које смо учили и зашто?* Одговори који углавном служе ученицима да би убудуће могли боље припремити своје плакете, наставник уписује у чек листу (Табела 1). Овај исходни квалитет рада ученика означава се синтагмом *фокус на производу* (Миленовић, 2013).

Табела 2 Чек листа процесуалних квалитета рада ученика

Назив групе:	Путовање	Долазак	Подела
Укупан број ученика у групи	8	8	8
Број ученика који активно учествују у раду групе	8	8	8
Број ученика који активно учествују у презентацији	1	1	1

Процесуални квалитети рада ученика подразумевају удруживање ученика и њихову оригиналност. Удруживање наставник утврђује личним опажањем рада ученика сваке групе. Запажања уноси у чек листу (Табела 2). Оригиналност се утврђује на основу есеја које ученици састављају након одгледаног филма *Кад сване дан* Срђана Драгојевића. Стим у вези наставник поставља питање ученицима: *Да ли сматраш да су наставни садржаји које смо учили теби корисни у свакодневном животу и зашто?* Прегледом домаћих задатака, наставник утврђује: а) број ученика који сматрају градиво корисним, б) број ученика који не сматрају да је градиво корисно и в) образложења за оба мишљења (Миленовић, 2013).

Интердисциплинарни приступ учења о Холокаусту остварује се у оквиру бројних научних дисциплина: уметност, музику, језик и књижевност, теологију, драму, филм и остале. То омогућава ученицима да стекну шире разумевање онога што се догодило у Холокаусту. У поређењу са

традиционалним учењем, може се закључити да се Холокауст више не изучава само са историјског аспекта, већ и у оквиру осталих научних дисциплина. Разликује се и планирање по Моделу Yad Vashem школе у односу на планирање у традиционалној настави. Наставни час по овом моделу, за разлику од наставног часа у традиционалној настави који увек има уводни, главни и завршни део, реализује се у више корака. На конкретном примеру је приказан начин реализације наставног часа у 11 корака.

ЗАКЉУЧЦИ И РАСПРАВЕ

У Републици Србији је након увођења вишестраначких избора и парламентарне демократије, дошло до наглог заокрета када је у питању историја из периода Другог светског рата. То је за последицу имало једноставно негирање значаја готово свега што је везано за партизански покрет из тог периода. Из истих разлога су и наставни садржаји из историје о Другом светском рату, сведени на једноставну интерпретацију најзначајнијих догађаја. Недовољан је и број наставних часова на којима се изучава Други светски рат. На тим часовима нема издвојених наставних садржаја о Холокаусту. Он се изучава само појмовно (Наставни план и програм рада ОШ Ђура Јакшић у Јелашници за школску 2014/15. годину).

Једна од последица новијих схватања историје (боље речено прекрајања, па и искривљеног приказивања историјских чињеница) је и негирање жртава Другог светског рата када је у питању партизански покрет. Не постоји ни тежња да се утврди права истина о жртвама Холокауста у бившој Југославији, који је био спровођен у концентрационим логорима. Таквих логора је било на десетине. Најзлогласнији је *Јасеновац* у коме су највише страдали Срби, а потом Јевреји и Роми (Cvetković, 2011). Надалеко у Европи, познато је и *Сajмиште*, као место страдања бројних жртава (Browning, 2012). Никада прецизно није утврђен тачан број жртава, посебно Срба. Манипулише се и подацима који се међусобно разликују.

Преиспитивање историјских чињеница на начин на који се спроводи у Републици Србији се тако претвара у додворавање водећим западним силама. При том се истините, непобитне и значајне историјске чињенице и догађаји намерно *приказују искривљено*, само за то да неко са Запада не замери због тога. Таквих је примера много: Косовски бој је био непотребан; мудра је била одлука Вука Бранковића да се с војском повуче из Косовског боја; било је боље да је прихваћена Аустро-Угарска власт; Гаврило Принцип је био терориста; требало је прихватити пакт с Трећим рајхом; Адолф Хитлер није желео да покори свет, већ само да уједини Европу што се сада дешава стварањем Европске уније; цео партизански покрет у бившој Југославији је био злочиначки; четнички покрет у Србији је био легитиман; четници нису сарађивали са окупаторима, већ су само бранили народ од непријатеља и многи други. На тај начин се стиче утисак да се у Републици Србији уместо *културе сећања*, више негује *култура заборава* и пре свега *култура утврђивања и приказивања неистине*. При том се занемарује чињеница, да се тиме у великој мери урушава и целокупни национални идентитет Срба, који се тиме доводи у контекст европског идентитета. Из наведених разлога се смисленим чини потреба да приступ учењу о Холокаусту, који је заступљен у Међународној школи Yad Vashem у Јерусалему, буде пример Србији како да негује сећање на своје жртве и хероје и како да развија и јача свој национални и културни идентитет.

Колико је значајно неговање културе сећања учењем о Холокаусту по Моделу Yad Vashem школе, показују и тежње многих да се или умање размере и последице Холокауста, или да се он потпуно негира. Нарочито су загрињавајуће тежње историчара ревизиониста који покушавају да Холокауст прикажу као сасвим оправдан, легитиман и у то време потребан процес (Deitsch, 2012). Има и оних који сматрају да Холокауст није ни постојао и да је то мит и највећа превара Јевреја (Cowan, 2013). Допринос томе дају и научници машинске струке, који оспоравају могућност убијања и спаљивања у крематоријумима толиког броја лешева у периоду од септембра 1944. до јануара 1945. године (Lazar & Litvak Hirsh, 2015). Од стране научника хемијске струке, посебно се оспорава могућност тровања Јевреја гасом на описани начин преко отвора у купатилу од стране инжењера хемијске струке (Spidal, 2012).

Ако се одлучно не супротстави овим покушајима, постоји оправдана опасност да они постану стварност. Последице би у том случају биле несагледиве. У приступу проблему овог истраживања,

наводе се следеће: 1) у свету би се догодио талас негативног односа према Јеврејима; 2) Израел би се нашао у потпуној изолацији; 3) нејевреји више не би подржавали државу Израел која је настала на основу фабрикованих лажи овог калибра; 4) Немачку би поново захватио талас националистичких расположења; 5) потпуно неповерење грађана према властима у свим државама и 6) дошло би до превредновања свих досадашњих вредности.

Учење о Холокаусту по Моделу *Yad Vashem* школе је иновативни дидактичко-методички модел. Настава по овом моделу се припрема, планира, организује и реализује у обрнутом дизајну. Планирање наставе у обрнутом дизајну подразумева четири стадијума планирања: 1) идентификација очекиваних резултата, 2) одређивање прихватљивих доказа да су резултати наставе остварени, 3) планирање искуства активног учења и делотворног поучавања и 4) обезбеђивање материјално-техничке основе наставног рада. Уочљиво је да се најпре предвиђа оно шта се очекује као крајњи резултат. То су темељна знања која ће за ученике имати вредност и изван учионице. При учењу о Холокаусту, темељна знања нису уско повезана са историјским чињеницама, него првенствено са неговањем културе сећања на његове жртве, с циљем да се оне с једне стране не забораве, а с друге, да се Холокауст више никада не понови (Матејић, 2012). Као последња етапа планирања наставе по Моделу *Yad Vashem* школе, наводи се обезбеђивање материјално-техничке основне наставног рада, што је у традиционалном планирању примарни задатак.

Модел *Yad Vashem* школе заснива учење о Холокаусту на другачији начин. Осим са историјског, подразумева и учење у оквиру осталих научних дисциплина: језик, поезија, драма, филм, музичка уметност, ликовна уметност и осталих (Миленовић, 2014). Све то доприноси да се Холокауст сагледа и проучи из више различитих аспеката. Холокауст нису само његове жртве. У гетима и концентрационим логорима, настала су бројна књижевна, ликовна, музичка и остала остварења. Њихово изучавање значајно доприноси целовитијем сагледавању последица и размера геноцида почињеног у Холокаусту.

Користена литература

- Browning, C. (2012). Sajmište kao evropsko mesto sećanja na Holokaust. *Filozofija i društvo*, 23(4), 99-105.
- Deutsch, J. (2012). Textbooks and the Holocaust in Independent Ukraine: An Uneasy Past. *European Education*, 44(3), 67-94.
- Denzler, G. (1997). Antijudaizam i antisemitizam u teologijama našeg veka: Karl Adam, Michael Schmaus, i Anton Stonenr. *Facta universitatis - series: Law and Politics*, 1(1), 11-20.
- Đurić, M. (2003). O Judaizmu i jevrejstvu. *Teme*, 27(3), 475-491.
- Jadwab, J. (2010). Measuring Holocaust Knowledge and Its Impact: A Canadian Case Study. *Prospects: Quarterly Review of Comparative Education*, 40(2), 273-287.
- Kuljić, T. (2001). Finkelštajn – debata oko holokaust industrije. *Sociologija*, 43(4), 289-308.
- Lazar, A. & Litvak Hirsh, T. (2015). An Online Partner for Holocaust Remembrance Education: Students Approaching the Yahoo! Answers Community. *Educational Review*, 67(1), 121-134.
- Matejić, J. (2012). Diskurs postgeneracije – sećanje i identitet potomaka počinalaca i žrtava Holokausta. *Filozofija i društvo*, 23(3), 78 -90.
- Milenović, Ž. (2014). Učenje o Holokaustu kao faktor negovanja kulture sećanja i očuvanja nacionalnog identiteta. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta u Prizrenu-Leposavić*, 10(8), 85-100.
- Milenović, Ž. (2013). Evaluacija i identifikacija ishodišnih i procesualnih kvaliteta rada učenika u inkluzivnoj nastavi. *Pedagogija*, 68(3), 494-502.
- Molnar, A. (2006a). Bajrojski krug i borba za novu nemačku veru. *Sociologija*, 48(3), 193-218.
- Molnar, A. (2006b). Obračun Alfreda Rozenberga sa Hrišćanstvom. *Filozofija i društvo*, 29(9), 9-35.
- Nastavni plan i program OŠ „Đura Jakšić“ u Jelašnicii za školsku 2014/15. godinu.*
- Spidal, D. (2012). Treatment of Holocaust Denial Literature in Association of Research Libraries. *Journal of Academic Librarianship*, 38(1), 26-32.
- Cvetković, D. (2011). Holokaust u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – nameričko određenje. *Istorija 20. veka*, 29(1), 163-182.
- Cowan, P. (2013). Reconceptualising the Holocaust and Holocaust Education in Countries that Escaped Nazi Occupation: A Scottish Perspective. *Intercultural Education*, 24(1-2), 167-179